

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

Kitap İncelemesi /
Book Review

YIL: 2024
CİLT: 9
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 24.04.2024

Kabul Tarihi: 28.05.2024

Yayımlanma Tarihi: 28.06.2024

ARTICLE INFO

Submitted date: 24.04.2024

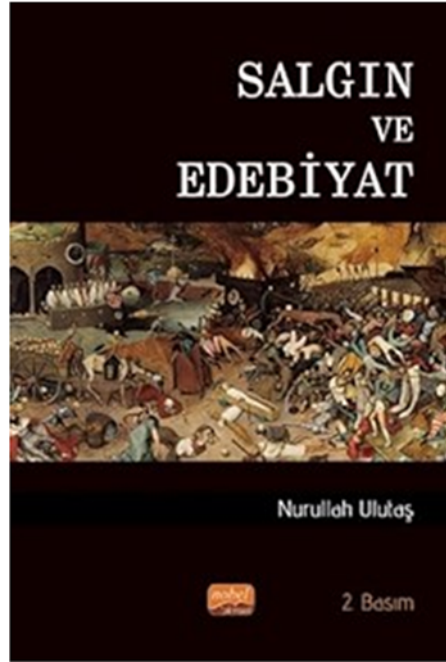
Accepted date: 28.05.2024

Published date: 28.06.2024

e-ISSN 2547-9865

Salgın ve Edebiyat*

Bilge Işık Ayber
Bitlis Eren Üniversitesi,
Yüksek Lisans Öğrencisi,
bilgeaybr@hotmail.com,
0009-0008-3428-0801

Salgınlar eski tarihlere dayanmakla birlikte günümüzü de fazlasıyla meşgul eden bir konu olma özelliğini taşımaktadır. 2019 yılında dünyayı etkisi altına alan Covid-19 hastalığı hayatın her alanında farklı yansımalarla kendini var etmiştir. İnsanlığın birkaç yılını derinden etkileyen bu hastalık politika, ekonomi, sosyoloji, sağlık gibi birçok alanda değişimlere sebep olmuştur. Nurullah Ulutaş da Covid-19 ile tekrar gündeme gelen salgın meselesinin edebiyat sahasına yansımalarını yazdığı bu eserinde mercek altına alır. Salgın ve Edebiyat kitabının içinde eser incelemelerinin yanı sıra psikoloji, sosyoloji, felsefe, ekonomi ve sağlık gibi disiplinlerarası kaynaklardan yararlanılarak analizler yapıldığını görmekteyiz. Nurullah Ulutaş, insanlık tarihini derinden etkileyen salgınları tespit ederek birçok yazarda bu salgınların nasıl bir etki bıraktığını derlemiş ve edebiyat alanına nitelikli bir eser kazandırmıştır. Yapıt, dil ve içerik yönünden edebiyatın her alanında çalışma yürüten akademisyen, araştırmacı ve öğrencilere yönelik olmakla birlikte konunun güncelliği açısından herkesin okumak isteyeceği bir eser olma özelliği taşır. Kitap; "Salgın- Edebiyat İlişkisi" ve "Romanlara Yansıyan Hastalıklar" ismini taşıyan iki bölümden oluşmaktadır. Bunun haricinde kitapta genel değerlendirmenin bulunduğu "Sonuç" bölümü, geniş taramaların yer aldığı "Kaynakça" bölümü, ilgililerin bakmak isteyeceği "Dizin" bölümü ve yazarın öz geçmişi yer almaktadır. Kitap, 514 sayfadan oluşmaktadır.

i Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

* Nurullah Ulutaş, ISBN: 978-625-433-605-8, Nobel Yayınevi, Ankara, Ağustos 2022, 514 sayfa.

Ulutaş, çalışmasını yirmi sekiz eserle sınırlamış ve bunları on hastalık altında toplamıştır. Ayrıca yazar, salgın hastalıklara ek olarak yazarların aslında var olmayan distopik salgın kurgularına da yer vermiştir. “Romanlara Yansıyan Hastalıklar” bölümü toplamda on bir alt başlığa ayrılmıştır. Bunlar; “Veba”, “Kolera”, “Verem (Tüberküloz)”, “İspanyol Gribi”, “Tifo”, “Sıtma”, “Frengi”, “Shen Humması”, “İnsanı Canavara Dönüştüren Salgınlar”, “Körlük” ve “Salgın veya Adı Belli Olmayan Hastalıklar” şeklindedir. Bu çalışmada kitapta yer alan bölümler sırasıyla ele alınacaktır.

Ulutaş, kitabın “Sunuş” kısmında salgın hastalıkların geçmişinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu vurgular ve 2019 yılıyla hayatımıza tekrardan giren salgın kavramını detaylandırır. Yazar eserinde, Salgınların toplumları her yönden etkilemesinden yola çıkarak salgın ve edebiyat arasındaki ilgiyi yakalamayı amaçlar. Kitabın “Giriş” bölümünde salgınların tarihsel süreçlerinden bahsedilir. Yazar, eski bir tıp tarihi kitabında geçen “Yeryüzünde insanlar yokken hastalıklar vardı (s. 2).” ibaresinden hareketle okuyuculara insanlık tarihindeki salgınlar hakkında geçmişten günümüze bir panorama sunar. Gagalı hekimlerden modern tıba kadar geline süreçte salgınların toplumsal olarak insanlığı nasıl etkilediği tek tek ele alınır. Salgın hastalıkların başlangıçları hakkındaki farklı teorilere yer veren Ulutaş, bu teorilerin insanların günlük hayat pratiklerini ne denli etkilediğini vurgular. Özellikle toplumların birbirlerini yazarın deyimiyle “günah keçisi” ilan etmeleri yani salgın hastalıklardan birbirlerini sorumlu tutmalarından doğan olaylar etkileyici bir şekilde aktarılır. Giriş bölümünün son kısmında şu an gündemimizde olan Covid-19 salgınının modern hayatta nasıl izler bıraktığı ve neleri değiştirdiğine değinilir. Geçmişte toplumların salgınlara karşı tutumu anlatılırken aynı zamanda bugünün toplumlarının salgın karşısında nasıl aksiyon aldıkları değerlendirilir. Ayrıca yazar salgın hastalıklardan bahsederken son derece anlaşılır bir dil kullanır. Sağlık alanının dışından bir okuyucu bile hastalıklar hakkında anlaşılır bilgiye ulaşabilir. Ulutaş, ileriki bölümlerde işleyeceği hastalıkları “Giriş” bölümünde detaylandırır ve hastalıkların tarihsel sürecini okuyucuya sunar. Böylelikle okuyucu ileride göreceği hastalıklar hakkında teorik bilgiye sahip olur. Verilen bilgilerin anlaşılır olması ve sayısal verilerle desteklenmesi bu bakımdan önemlidir.

“Salgın-Edebiyat İlişkisi” adlı birinci bölümde yazar, edebiyat ürünlerinin hayatı yansıtmaya misyonu yüklediklerinden bahsederek salgınların yarattığı sosyal, siyasal, ekonomik değişimlerin yazarları yazmaya ittiğini belirtir. Ulutaş’ın da belirttiği gibi yazarlar yaşadıkları çağın tanığıdır ve tarihte kendine yer bulmuş olaylar mutlaka eserlere yansır. “Hemen her kitlesel salgının romanı yazılır (s. 47).” diyerek salgınların yer aldığı eserlerden örnekler veren yazar, salgınların yazarlarda ne gibi etkiler bıraktığına ya da salgınları ne şekilde ele aldıklarına değinir.

İkinci bölüm “Romanlara Yansıyan Hastalıklar” adını taşır lakin Ulutaş’ın incelemeye değer gördüğü eserler arasında tiyatro türünden birkaç eser de bulunmaktadır. “Romanlara Yansıyan Hastalıklar” bölümü “Veba” alt bölümüyle başlar. “Veba” alt bölümü on bir eserin

incelemesini içerir. Bu eserler; Giovanni Boccaccio- *Decameron*, Albert Camus- *Veba*, Jack Landon- *Kızıl Veba*, Daniel Defoe- *Veba Yılı Günlüğü*, Elçin İlyasoğlu Efendiye- *Ölüm Hükmü*, Orhan Pamuk- *Beyaz Kale*, Orhan Pamuk- *Veba Geceleri*, Edgar Allan Poe- *Kızıl Ölüm Maskesi*, Andreas Frangias- *Veba*, Turgay Nar- *Can Ateşinde Kanatlar (Mevlana)* ve Turgay Nar- *Şehrazat'ın Oyunu* olarak sıralanır. Albert Camus'nün *Veba* adlı eserinden alınan “Bir vebalı olmak çok yorucudur. Vebalı olmamayı istemekse daha da yorucudur. İşte bu nedenle herkes yorgun gibi duruyor çünkü bugün herkes biraz vebalı (s. 51).” alıntısı *Veba* bölümünde okuyucuyu nelerin beklediği hakkında ipucu verir niteliktedir. *Veba* hastalığı en ölümcül hastalıklardan biridir ve insanlık tarihi *veba* hastalığı yüzünden çok büyük kayıplar vermiştir. Aynı zamanda Ulutaş'ın da belirttiği gibi *veba* bir hastalık olsa da insanlık tarihini çok yönlü etkilediğinden insanlar başlarına gelen başka kötü olayları da *veba* olarak tanımlamışlardır. Bu özelliğiyle *veba*, eserlere en çok yansıyan hastalıktır. Ulutaş, eser incelemelerine geçmeden önce *veba* hastalığı hakkında tarihsel bilgi verir ve bölüm bahsedilen roman incelemeleriyle devam eder.

“Kolera” alt bölümünde üç eser incelenir. Bu eserler; Gabriel Garcia Marquez- *Kolera Günlerinde Aşk*, Stephen King, *Mahşer (The Stand)*, Thomas Mann- *Venedik'te Ölüm* olarak sıralanır. Ulutaş'ın belirttiği gibi kolera, *veba* salgınından sonra ortaya çıkan ve çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanan bir hastalıktır. Eser incelemelerine geçmeden önce verilen tarihsel bilgide kolera hastalığının yayılımı ile ilgili bilgiler yer alır. Dünya edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Gabriel Garcia Marquez'in salgın günlerinde kaleme aldığı *Kolera Günlerinde Aşk* adlı eseri aşk ve salgın üzerine kurulu bir eserdir. Bu özelliğiyle ön plana çıkan roman Ulutaş tarafından detaylıca incelenir ve salgının hayatın her alanına etki ettiği bir kere daha ortaya konur. Stephen King'in *Mahşer* isimli romanı ise salgını iyilik ve kötülük üzerine temellendiren bir kurguya sahiptir. Ulutaş, bu eseri incelerken salgının toplumsal yansımalarını okuyucuya aktarır. Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm* adlı eseri ise kolera salgınının insanların ölümlerine sebep olduğu bir dönemde yazılması bakımından önemlidir. Bir sanatçının iç çatışmaları ve çıkmazlarının salgınla harmanlandığı bu eserde bireyin iç dünyasına odaklanılır. Nurullah Ulutaş, kolera salgınına farklı yerlerden ele alan romanları derinlemesine inceleyerek okuyucuya kolera salgının toplumsal ve bireysel yansımalarını sunar.

“Verem (Tüberküloz)” adlı alt bölümde; Thomas Mann- *Büyülü Dağ*, Andre Gide- *Ahlaksız* ve James Joyce- *Ölümler* adlı eserlerin incelemelerine yer verilir. Verem hastalığı insanlık tarihinin en eski hastalıklarından biridir. Yıllar içinde romantizmle ilişkilendirilerek ön plana çıkartılan verem hastalığı Nurullah Ulutaş'ın deyişiyle “aşk hastalığı (s. 272)” olarak nitelendirilir ve hem dünya edebiyatında hem de Türk edebiyatında kendine yer bulur. Verem hastalığı hakkında verilen bilgilerden sonra bölüm eser incelemeleriyle devam eder.

Nurullah Ulutaş, “İspanyol Gribi” alt bölümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Hakk'a Sığındık (İşitilmedik Bir Vak'a)* adlı eserini merkeze alır. Grip hastalığı çıktıktan sonra pek fazla önemsenmese de hastalığın ciddiyeti daha sonraları anlaşılır. İspanyol gribi salgını da çok

sayıda insanın ölümüne yol açar. Ulutaş, Gürpınar’ın eserini inceleyerek İspanyol gribi salgınının bu topraklardaki yansımalarını ele alır.

“Tifo” alt bölümünde Archibald Joseph Cronin’in *Şahika* adlı eseri incelenir. Tifo, kirli içme suları ve hijyenik olmayan yaşam koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir hastalıktır. Şahika romanı da bu hijyenik olmayan özellikleri taşıyan küçük bir kasabada doktorluk yapan idealist Doktor Andrew Manson üzerinde şekillenir. Eser sadece tifo salgınını işlemez birçok salgından bahseder. Ulutaş, tifo dışında kitapta yer alan salgınlara da bu bölümde yer verir.

Nurullah Ulutaş, hijyensiz yaşam koşulları sonucu ortaya çıkan bir diğer hastalık olan sıtma hastalığını “Sıtma” alt bölümünde Ivan Turgenyev’in *Arefe (Nakamune)* adlı eserini inceleyerek ele alır. Romanın İvan Turgenyev’in hayatından otobiyografik izler taşıdığını söyleyen yazar romanı aşk- hastalık ve idealizm çerçevesinde inceler.

“Frengi” alt bölümünde Thomas Mann’ın *Doktor Faustus* ve Henrik Ibsen’in *Hayaletler (Hortlaklar)* adlı eserleri incelenir. Ulutaş, bu bölümde frengi hastalığının tarihsel gelişimini detaylı bir şekilde inceler. Özellikle geçmiş ve modern zamanın bu hastalık temelinde karşılaştırılması bölümün etkisini artırır niteliktedir. Nurullah Ulutaş’ın, Thomas Mann’ın frengiye yakalanan bir sanatçının şeytanla anlaşma yapması üzerinde temellenen *Doktor Faustus* incelemesini sadece hastalık üzerine kurmaması aynı zamanda Mann’ın yazın evrenini detaylıca okuyucuya sunması oldukça bilgilendirici bir özellik taşır. Ibsen’in *Hayaletler* adlı eseri frengiyi daha farklı ele alır. Ulutaş’ın deyimiyle babasının günahlarının bedelini ödeyen bir çocuğun trajedisinin anlatıldığı eserde frenginin bulaşma yolunun tartışmalı oluşu yazarın hastalık hakkında değindiği önemli noktalardandır.

Yazar, “Shen Humması” alt bölümünde Ling Ma’nın *Salgın* adlı eserini inceler. Gerçek bir hastalık olmayan Shen humması romanda gerçekçi bir şekilde işlenmesi bakımından dikkat çekicidir. Ulutaş, Salgın’ın 2017 yılında yayımlandıktan 2 sene sonra Covid-19’un başlamasını işaret eder ve çeşitli karşılaştırmalar yaparak eseri inceler. Aynı zamanda gerçek salgınların eserlere yansıyan hali ile gerçek olmayan bir salgının kurgulanması değerlendirilir.

“İnsanı Canavara Dönüştüren Salgınlar” alt bölümünde Erin Bowman’ın *Salgın ve Onur Gürleyen’in Hastalık* adlı eserleri incelenir. Zamanın belli olmadığı belki de farklı dünyalarda geçen anlatılarda yaşanan deneyimleri irdeleyen Ulutaş, normal şartlarda uzak görünen ama hepimizin Covid-19 ile birlikte deneyimlediği yeni yaşam pratikleri üzerinde durur ve karşılaştırmalar yapar.

Nurullah Ulutaş, “Körlük” alt bölümünde Jose Saramago’nun *Körlük* adlı eserini detaylı olarak inceler. İnsanların aniden görme yetilerini kaybetmesiyle başlayan körlük salgınını temel alan eser Saramago’nun en dikkat çeken eseridir. Ulutaş’ın, Saramago’nun bir söyleşisinden aldığı alıntıya göre Saramago, *Körlük* eserini yazmaya karar vermesinden şöyle bahseder; “Bir restorandaydım, siparişimin gelmesini bekliyordum. Tam o anda birden aklıma bir düşünce

geldi: Ya hepimiz kör olsaydık? Kendi soruma kendim cevap verecek olursam aslında hepimiz körüz. İşte bu noktayı romanın embriyosu (s. 404)”. Bundan hareketle romanın sadece bir salgını anlatmadığı açıktır. Vicdan, ahlak, devlet ve toplum gibi konular körlük metaforu altında sorgulanır. Özellikle insani değerlerin yitimini ve toplumsal kaosun yol açtığı sorunları bir distopyanın içinde kurgulanmasına rağmen tüm gerçekliğiyle anlatır. Nurullah Ulutaş, değinilen tüm konuları tek tek detaylandırarak okuyucuya *Körlük*’ün alt metinlerini anlama imkânı sunar.

“Romanlara Yansıyan Hastalılar” bölümünün son alt bölümü “Salgın veya Adı Belli Olmayan Hastalıklar”dır. Bu bölümde incelenen eserler; Reşat Nuri Güntekin’in *Salgın ve Kan Davası*, Henry James’in *Güvercinin Kanatları* adlı eserleridir. Ulutaş, bu bölümde isimleri belirtilmeyen hastalıkların üzerine kurgulanan romanları salgın konusu etrafında değerlendirir.

Covid-19 salgınının başlamasıyla birlikte salgın konusunun hayatımızın ana konularından biri haline geldiği görülmektedir. Nurullah Ulutaş’ın kaleme aldığı *Salgın ve Edebiyat* eseri de bu ana konu ekseninde şekillenir. Bu eserde salgınların insanlık tarihini derinden etkilemesi Nurullah Ulutaş’ı salgın ve edebiyat ilişkisini araştırmaya iten sebep olduğu görülür. Kitapta incelenen eserler sadece salgın yönünde incelenmez konulara farklı pencerelerden de bakarak okuyucuya geniş bir okuma deneyimi sağlar. Yazarın deyimiyle insanlık tarihi kadar eski olan hastalıklar detaylandırılarak okuyucunun hastalıklar hakkında ön bilgiye sahip olması sağlanır. Bu durum aynı zamanda eserin disiplinler arası okumaya uygunluğunu da gösterir.

Toplumların salgınlar karşısında verdikleri tepkilerin ve devletlerin salgın zamanlarında uyguladığı politikaların değerlendirilmesi ve karşılaştırılması Ulutaş’ın sosyolojik incelemelerinin ışığında okuyucuya sunulur. İnsanın yaşama dürtüsünün yüksekliği, yönetim krizleri ve kaoslar üzerine kurgulanan eserlerin çoğu gerçek salgınları anlatsa da gerçek hayatta tıbben mümkün olmayan salgınların da kurgulandığı görülür. Ulutaş, bu eserleri de incelemesine dâhil ederek toplumların gerçek salgınlar karşısındaki tutumlarıyla karşılaştırır.

Nurullah Ulutaş’ın on hastalığı yirmi sekiz edebi eser üstünde değerlendirerek yaptığı ayrıntılı derleme edebiyatın her alanında araştırma yürüten akademisyen ve öğrenciler için başvuru kitabı niteliğindedir. Eser “Sunuş” bölümünden itibaren okuyucuyu hastalıkların ölüm dışında sebebiyet verdiği birçok noktaya değinerek çoklu bir okuma evrenine dâhil eder. Eserin sonunda bulunan “Kaynakça” bölümü incelendiğinde detaylı bir literatürden yararlandığı görülmektedir. Konun güncelliği ve ele alınışı ilgili herkesin dikkatini çekeceğinden Salgın ve Edebiyat okuyucuya keyifli ve bilgilendirici bir okuma deneyimi sağlayacaktır.